

Gyógyszerészet

A MAGYAR GYÓGYSZERÉSZETI TÁRSASÁG LAPJA

Felelős szerkesztő: DR. LÁNG BÉLA

Szerkesztők:

DR. BENKŐ GYÖRGY, DR. BRANINER ANTAL, DR. KOVÁCS IÁSZLÓ és DR. VINCZE ZOLTÁN

Technikai szerkesztő: LÁNG MIKLÓS

23. évfolyam

1979. július

7. SZÁM

Gyógyszerészet 23. 241—243 1979.

60 éve történt

A Tanácsköztársaság gyógyszerészeti politikájáról

DR. KEMPLER KURT

A Tanácsköztársaság gyógyszerészeti politikája 1919-ben megkísérelte megvalósítani azokat az elképzeléseket, amelyeket az 1848. évi első felelős magyar kormány elrendelt, de végrehajtani már nem tudott. A magyar történelem folyamán először biztosította a gyógyszerekhez való társadalmi szintű hozzáférhetőséget, bár a háborús hiányok miatt ez feszültségekkel terhes ellátási helyzetet teremtett. Átszervezte a gyógyszerintézeteket ellenőrzését és azt — hazánkban először — e célra kiképzett gyógyszerész felügyelőkre bízta. Az e hatáskörtől megfosztott fővárosi tisztiorvos ellenkezése ellenére ezt az intézkedést fenntartotta. A gyógyszerészképzést 8 félévre emelte. E haladó intézkedések a kormányzati apparátusban működő szakmaszerető gyógyszerészek szervező munkáján alapultak.

*

Bevetés

A Magyar Tanácsköztársaság egészségpolitikájának, ezen belül gyógyszerészeti rendelkezéseinek kutatása sokáig nem foglalta el szakmatörténetünk érdeklődésében azt a helyet, amelyet megérdemelt volna. Csak az 1957-től kezdődő határozott politikai irányvonal uralkodóvá válása után fordult a figyelem fokozott mértékben az 1919-es események felé [1]; ekkor azonban már, jórészt másodlagos forrásokkal kellett a kutatóknak megelégedniük, mert a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság iratai az Országos Levéltárban 1956-ban elégték [2].

A Tanácsköztársaság gyógyszerészeti politikájáról nehéz lenne úgy szólni, hogy annak az egészségügyi és a szociális ellátás más területeivel fennálló kapcsolatáról megelégedünk. Hiszen Magyarországon a Tanácsköztársaságot megelőzően a gyógyszerellátás — eltekintve a háborús hiányokról — elvileg magas szinten állt; a működő gyógyszerintézetek száma a lakossághoz viszonyítva meglehető-

sen nagy volt; jóval nagyobb, mint pl. Ausztriában. Ennek ellenére a néptömegek jelentős része nem jutott hozzá a számára szükséges gyógyszerhez, mégpedig két okból: egyrészt azért, mert nem tudta megfizetni, másrészt azért, mert részben rossz anyagi viszonyai, részben tudati elmaradottsága miatt orvoshoz sem fordult idejében. A gyógyszerekhez való társadalmi szintű hozzáférhetőséget történelmünk folyamán először a Tanácsköztársaság valósította meg; megvalósította még azon az áron is, hogy ezzel az ugrásszerűen megnövekedő igényjogosultság oldaláról a háborús hiányok miatt is fokozott feszültségekkel terhes ellátási helyzetet teremtett.

Szervezeti keret

A Tanácsköztársaság idején az egészségügy — így a gyógyszerészet is — a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztossághoz tartozott. A népjóléti ügyekkel a háborús események következtében fellépő egyre sürgetőbb szükség következtében már 1917 augusztusától tárcanélküli miniszter foglalkozott [3]; a polgári demokratikus forradalom idején a IV. Néptörvény 1918. december 8-án létrehozta a munkaügyi és népjóléti minisztériumot először dr. Kunfi Zsigmond, majd Peidl Gyula vezetésével. A szervezeti keret tehát rendelkezésre állt.

Már egy héttel a hatalom átvétele után, 1919. március 29-én újjászervezték a betegbiztosítás rendszerét [4]. Valamennyi dolgozó betegségi biztosításával lehetővé vált az ingyenes orvosi és gyógyszerellátás [5]. Gyógyszerészeti szempontból kétségtelenül ez a legnagyobb jelentőségű intézkedés; mindaz, ami e társadalom-, ill. egészségpolitikai eredmény megvalósítását elősegítette, ezt a célt volt hivatott szolgálni.

Az intézkedések közül a gyógyszerellátó szervek köztulajdonba vétele volt a bázis, amire a tovább-

biakban az ellátási rendszer felépült. Erről a Forradalmi Kormányzótanácsnak a hivatalos lap 1919. ápr. 9-i számában megjelent XLVII sz. rendeletének I. §-a így rendelkezett: „Minden gyógyszerészeti üzem (gyár, iparvállalat), amely gyógyszerek előállításával, feldolgozásával foglalkozik, minden gyógyszerárkereskedés, minden gyógyszertár, továbbá a kötézőszerek, orvosi műszerek, betegápolási cikkek gyártásával és elárúsításával foglalkozó vállalatok köztulajdonnak nyilváníttatnak.”

A 7. § a végrehajtást a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosságra bízta, melynek április 11-én megjelent 25. sz. rendelete értelmében azok a gyógyszertárak, amelyekben a gyógyszerész egyedül, alkalmazott nélkül dolgozott, mentesültek a köztulajdonba vétel alól. Azon tulajdonosok özvegyei és árvái számára, akiknek a gyógyszertári haszonélvezet volt egyedüli jövedelmi forrásuk, a tanácskormány nyugdíj és árvaellátás folyósítását rendelte el [6].

A gyógyszertárak ellenőrzésének átszervezése

A gyógyszerellátás minőségi színvonalát biztosította a gyógyszertárak ellenőrzésének gyökeres átszervezése. A gyógyszerészek évszázados panasza volt, hogy a gyógyszertári vizsgálatokat szakszerűtlenül és szubjektív alapon végzik az erre kötelezett tisztiorvosok. Ezt már dr. Fodor József egyetemi tanár, a XIX. század nemzetközi hírű higiénikusa is megállapította: „A tudomány és ipar fejlődése nagy és nehéz követeléssel áll elő a gyógyszertárak közegészségi ellenőrzését illetőleg.

A gyógyszerek szemmel vagy nagyítóval megtekintése, megszagolása, megízlelése, és egy-két egyszerű kémiai reactio, ez a régi tisztiorvosi vizsgálat immár teljesen elégtelen, mert nem annyira a régi szárogatott füvek és gyökerek s nem egyszerű kémiai anyagok képezik a gyógyszertár anyagát, mint inkább igen komplikált kémiai technikai preparátumok...” [7]. Hasonlóan vélekedett Than Károly professor is; szerinte a gyógyszertárak vizsgálata „puszta formalitás” volt [8]. Intézkedés azonban e tekintetben először csak a Tanácsköztársaság alatt történt: az ország gyógyszertárainak számához mért gyógyszertárfelügyelői állások szervezését irányozták elő Ápr. 15-én meg is jelent az a pályázati hirdetmény, amely 20 ilyen állásra írt ki pályázatot [9]. Anyagi fedezet hiányában azonban kezdetben csak a fővárosban és környékén bízták meg a gyógyszertárak vizsgálatával az erre kijelölt gyógyszerészeket, így többek közt Kazay Endrét [10], míg másutt az eddig is illetékes tisztiorvosok a vizsgálatokat egy gyógyszerész bevonásával voltak kötelesek lefolytatni [11]. A szakirodalom [12] részletesen ismerteti 8, a Tanácsköztársaság idején felvett gyógyszertárvizsgálati jegyzőkönyvet és összehasonlítja azokat a korábbi, tisztiorvosok által felvett jegyzőkönyvekkel; rámutatva arra a jelentős szakmai különbségre, amely az ugyanazon gyógyszertárban felvett két jegyzőkönyv tartalmában mutatkozott. Mindez nem magyarázható a gyógyszertárfelügyelők szigorúságával, hiszen azok „olyan rendelkezést kaptak, hogy az átmeneti időben jóindulatú ellenőrzéssel végezzék a vizsgálatot

s inkább kíméletes útmutatással, mint a hivatalos hatalommal kihívóan élve végezzék nehéz szolgálatukat”... [13].

A fővárosi tisztiorvosi hivatala azonban nem tudott belenyugodni hatásköre elvesztésébe 1919. július 17-i kelettel felírt a Népbiztosságnak, hogy „a főváros autonóm jogát sértő, valamint az egészségügyi szolgálat egyik ágát veszélyeztető rendeletét sürgősen vonja vissza”. — A viszontválaszban Dr. Madzsar József aláírásával megerősítették az eredeti rendelkezést, mely szerint „a gyógyszertári üzemeknek szakszempontról való felülbírlata csakis elsőrangú szakembereknek (nagyobb gyakorlattal és alapos kémiai tudással rendelhető gyógyszerészeknek) lehet feladata” [14]. Ezt a haladó és elsősorban a köz érdekét szolgáló intézkedést azonban a Tanácsköztársaság bukása után eltörölték, és csak több mint két évtized után vezették újra be [15].

A tisztiorvosi hivatal a Tanácsköztársaság bukása után egy, akkor már népegészségügyi miniszterhez írt felterjesztésében visszatért erre a sérelemre. A proletárdiktatúra alatt gyógyszertári szolgálatot teljesített gyógyszerészeink szolgálati bizonyítványainak hitelesítését azon a címen tagadta meg, hogy a „tanácskormány idejében... a gyógyszertárak tisztiorvosi felülvizsgálata el volt tiltva, és így lehetetlen volt téve annak ellenőrzése, hogy a gyógyszertárban bejelentett segédtek tényleg ott működtek-e vagy sem” [16]. Azt, hogy ez az érvelés mennyire nélkülözött minden tárgyi alapot, önmagában az is bizonyítja, hogy a tisztiorvosi vizsgálatok évente egyetlen alkalommal történtek, míg a Tanácsköztársaság csak 133 napig állt fenn.

A gyógyszerészképzés korszerűsítése

Nem kevésbé volt jelentős az az intézkedés, amely a gyógyszerészek egyetemi képzését kívánta korszerűsíteni. A Közoktatásügyi Népbiztosság [17] az orvoskaron szervezett gyógyszerészi szakbizottság elnökehez intézett leiratában közölte, hogy 8 féléves gyógyszerészi főiskola szervezését rendelte el, ahová „a gyógyszerészi pályára készülők a megfelelő középiskola elvégzése után közvetlenül, gyakorlati idő kötelezettség nélkül” iratkozhatnak majd be. Egyben kinevezte a szervezendő főiskola elnökévé Winkler Lajos professzort Jóllehet a főiskola részletes tanrendjét, szervezeti és tanulmányi szabályzatát is kidolgozták, az új tanév során a Tanácsköztársaság leverése után a régi elavult képzés folytatódott. Így még több mint két évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy a 8 féléves egyetemi gyógyszerészképzés megvalósuljon. Ez a lépéshátrány mindmáig ható negatív tényező

A szakmai irányítás kiépítése

Önként merül fel a kérdés: hogyan lehetséges, hogy a Tanácsköztársaság rövid 133 napos fennállása alatt ilyen jelentős, a gyógyszerészet alapjait érintő intézkedéseknek nemcsak elrendelésére, de részletes kidolgozására is sor kerülhetett? A válasz egyértelmű: 1848 óta nem volt a magyarországi gyógyszerészetet irányító kormányzati appa-

rátusban egyetlen gyógyszerész sem. Több olyan időszak is akadt, amikor a belügyminisztériumban a közegészségügy legfőbb irányítójának posztját jogász töltötte be. Így nem csoda, hogy a gyógyszerészi reformtörekvések szinte kivétel nélkül a meg nem valósult elképzelések szintjén rekedtek meg. Az őszirózsás forradalom alatt 1918. november 21-én megalakult tulajdonosi és alkalmazotti érdekképviselet közös szerve, az Országos Magyar Gyógyszerész Tanács, mely december 4-én tartott ülésén meghatározta saját szervezeti szabályzatát, annak első pontjában követelte „a gyógyszerészi vonatkozású összes kormányzati ténykedéseknek a közérdek figyelembe vételével való tárgyilagos ellenőrzési jogát” [18]. Az ekkor hozott határozat kérte a belügyminisztert, hogy önálló gyógyszerészi csoportot szervezzen és két gyógyszerészt alkalmazzon [19]. Amikor azután a Tanácsköztársaság alatt a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság keretében 1919. április 1—14-re megszervezték [20] az önálló gyógyszerészi szakosztályt, az 8 ügykörre osztva [21] a gyógyszertermeléstől az elosztásig, a központi felügyelettel a tudományos kutatás fejlesztéséig, a Népbiztosság irányítása alatt összpontosította a feladatokat. Így már nem volt akadály annak, hogy az évtizedek alatt elgáncsolt törekvések megvalósuljanak. A szakmai felemelkedést szolgáló jogszabályokat alkotó, a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosságon vezető beosztású szolgálatot teljesítő — és ezért a Tanácsköztársaság bukása után meghurcolt — gyógyszerészek többségéről nem állítható, hogy kommunisták lettek volna. Politikai beállítottságuk haladó, legfeljebb polgári radikális volt, részben a Galilei-kör törzsgárdájához tartoztak [22]. A szakmai felemelkedés útján a jobb gyógyszerellátásért síkra szálló törekvések helyességét az is jelzi, hogy tartós megvalósulásuk csak az állami egészségügyi szolgálatnak a felszabadulás után megszervezett időszakában történt. Ily módon vált a fejlődés példájává a Tanácsköztársaság gyógyszerészeti politikája, amelynek szakmai tartalma magával ragadta azokat is, akik nem politikai, hanem gyógyszerészi meggyőződésükből követték és támogatták azt.

IRODALOM

1. Kurucz T.—Benkő Gy. A Tanácsköztársaság gyógyszerészeti és gyógyszerügyi politikájáról. Orvosi Hetilap, 1969/793—798. — 2. Dósa R. né—Liptai E. né—Ruff M. A magyar Tanácsköztársaság egészségügyi politikája. Bp. 1959. 7. old. — 3. Pecze F. Munkaügyi igazgatás és munkatudományi kutatás. Magyar Nemzet 1978. febr. 14., 8. — 4. A Forradalmi Kormányzótanács XXI. sz. rendelete, Tanácsköztársaság 1919. ápr. 5. — 5. Dósa R. né—Liptai E. né—Ruff M. Id. m. 85. old. — 6. Gyógyszerügyi Munkások Lapja 1919. június 25. — 7. Fodor J. A tisztiorvosi kiképzés és minősítés reformja, tekintettel az egészségügy és a közegészségügy igényeire. Bp. 1898—42. old. — 8. Gyógyszerészi Közönlöny 1901/293. — 9. Baradlai J.—Bársony E. A magyarországi gyógyszerészet története. Bp. 1930. II. köt. 505. — 10. Kempler K. Kazay Endre. Orvosi Hetilap 1973/1067—1070. — 11. A Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság 1919. május 20-án megjelent 35. sz. rendelete. — 12. Koritsánkszky O. A magyar gyógyszeré-

szet a proletárdiktatúra és a politikai átalakulások idején. Bp. 1920, 170—172. — 13. Koritsánkszky O. Id. m. 169. old. — 14. Cit: Koritsánkszky O. Id. m. 229—231. old. — 15. Rózsa Pál. A gyógyszer-tár-ellenőrzés és a szakfelügyelet kialakulásának története. Gyógyszerészet 1977/451—454. — 16. Cit: Koritsánkszky O. Id. m. 247—248. old. — 17. 157.404/1919 sz. alatt július 5-én kelt leirat. — 18. Cit: Koritsánkszky O. Id. m. 39. old. — 19. Ugyanott, 41. old. — 20. Ugyanott, 75. old. — 21. Baradlai—Bársony. Id. m. 518. old. — 22. Kende Zsigmond. A Galilei-kör megalakulása. Bp. 1974, 171.

Д-р К. Кемплер: О фармацевтической политике Советской Республики

Фармацевтическая политика Советской республики частично осуществляла те представления, которые были предложены первым ответственным венгерским правительством 1848 года, которые однако оно уже не смогло выполнить. В ходе венгерской истории впервые обеспечивалась доступность лекарственных препаратов на общественном уровне, хотя из-за военных недостатков это создавало ситуацию напряженности в снабжении. Переорганизовали контроль аптек и — впервые в Венгрии — поручили фармацевтам-надзирателям получившим специальное образование. Несмотря на протест столичного санитарного врача лишённого этой сферы деятельности, это мероприятие сохранилось. Обучение фармацевтов повышалось на 8 семестров. Эти прогрессивные мероприятия основывались на организаторскую работу фармацевтов любивших свою профессию, функционирующих в правительственном аппарате.

Dr. K. Kempler: *Pharmaceutical politics of the Hungarian Soviet Republic (1919)*

The pharmaceutical politics of the Hungarian Soviet Republic (1919) tried to realize during the short period of its administration the ideas which have had manifested themselves already in the orders of the first responsible Hungarian Government of 1848, however the advanced plans could not be fulfilled. The plans included, first time in Hungarian history, the availability of medical care, including drugs, on a social level; however due to wartime shortness, a stressed drug supply situation resulted. The control of public and hospital pharmacies were reorganized and, in Hungary first time, the control had been commissioned to specially trained pharmacist—inspectors. This order has had been confirmed by the Government, despite the opposition of the Chief Physician of the Capital City, Budapest. The university training of pharmacists had been prolonged to 8 semesters. These advanced provisions were based on the preparatory work of pharmacists, devoted to their profession, involved in the function of the Government activities.

Dr. K. Kempler: *Über die pharmazeutische Politik der Räterepublik*

Die pharmazeutische Politik der Räterepublik übernahm jene Vorstellungen, die die erste verantwortliche ungarische Regierung in 1848. verordnete, aber nicht mehr vollführen konnte. Während der ungarischen Historie sicherte die Räterepublik zum erstenmal die Verschaffung sozialen Ausmasses, obwohl diese, wegen der Kriegsmängel, Versorgungsschwierigkeiten verursacht. Sie hat die Umorganisierung der Kontrolle der Apotheken verwirklicht, und — in Ungarn zum erstenmal — hat diese Kontrolle an gutgebildeten Apothekerinspektoren anvertraut. Die Veranlassung wurde trotz dem Widerspruch des hauptstädtischen Amtsarztes aufrechterhalten. Die Apothekerbildung wurde auf 8 Semester erhöht. Diese fortschrittliche Verfügungen sind auf der organisatorischen Arbeit der fachliebender Apotheker, die sich im Regierungsapparat betätigt haben, beruht.